

Zuzana Šidlíková: Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918–1939)

Divat a két világháború között Szlovákiában (1918–1939)

■ Az 1920-as évek art deco stílusában készült elegáns, almazöld kalapos női arc hívja fel a figyelmet Zuzana Šidlíková 2011-ben, Bratislavában kiadott könyvére. Címében a két világháború közötti évtizedek divatjának bemutatását ígéri. A kutató sokrétű, sokféle írott és képi forrást használt föl; az állami és a helyi, városi levéltárak írott forrásait, a nemzeti és városi múzeumi gyűjtemények műtárgyait, közöttük öltözékeket és kiegészítőket, de grafikákat, hirdetéseket, divatrajzokat, plakátokat és a korszakot megörökítő fényképet is. Külön kiemelendő a háziipar produktumaival foglalkozó fejezet, hiszen Szlovákiában a mű megjelenéséig – a szerző szavai szerint – nem vizsgálták olyan teljességben, az összefüggéseket is feltárva ezt a területet, ahogyan ő teszi. A munka alap kutatásnak tekintendő, és bár a könyvben publikált eredmények csak egy mozaik részei, a feltárt forrásanyag más tudományterületeken folyó kutatásoknak is adatokkal tud szolgálni.

Viszonylag röviden tárgyalja Šidlíková a könyv első fejezetében öt-hat éves terminusokra osztva (1918–1924, 1925–1929, 1930–1936, 1937–1939) a női divatot. A korszakban rendkívül népszerű sportruházat a jelentőségének megfelelően kapott szerepet, és a szerző bemutatja az estélyek, bálók, karneválok alkalmából hordott rövid alkalmi öltözékeket, jelmezeket is. Az öltözékkiegészítők közül – sajnos – csupán a kalapokat és fejdíszeket tárgyalja, hiányoznak a sálak, stóllak, kesztyűk, cipők, a táskák divatos formáit is tervekben láthatjuk csupán. A fehéreneműkről szó sem esik, pedig ez a kor óriási változást hozott, ekkor szabadulnak meg a nők az évszázadok óta hordott „kínzóeszköztől”, a fűzőtől, tökéletesen megváltoztatva ezzel alakjukat. A férfidivat lassabban változott, ezt tükrözi a tíz-tíz esztendőre átfogó fejezet. Sajnálatos módon itt nem jelent meg a sportruházat, és csak három ruhátípus, a szmoking, a zsakett és a frakk, továbbá a

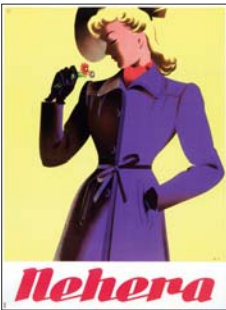
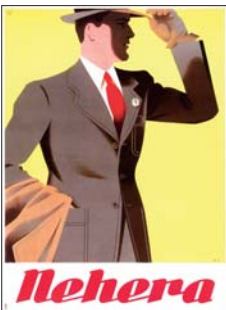
férfikalap kapott egy-egy alfejezetet. A szerző a következő részeket az ipartörténetnek, a népi kultúra hatásának, a reklámgrafikának és a tervezőknek szenteli, majd művét a tanulságokat összegezve, divatszociológiai fejezettel zárja.

A két világháború közötti évtizedekben Bratislavában (Pozsony) több, az öltözködéshez kapcsolódó cég működött. Közülük kiemelkedett a Tausky és Fiai, akik több mint kilencven évig működtek a városban. Egy 1926-ban készült fénykép örökíti meg áruházuk portálját: a Tausky neonfelirat alatt hatalmas üvegkarakotok csalogatták a vásárlókat. Felsőruhákat, de fehéreneműket is árultak, hirdetéseikben a nagymamák, anyák és gyermekeik számára is gazdag választékot kínálva. Erdemes megemlíteni a három nyelven, szlovákul, németül és magyarul hirdető úri szabót, Zsákovits Károlyt, akinek munkásságát egy a műhelyében készült kabát illusztrálja. Készruhákat, kabátokat, szoknyákat, blúzokat nagy választékban a Buxbaum, Blau és Weinbergernél vagy a Dedeo és Löwynél vásárolhattak a pozsonyi polgárok. Egy 1867-ben induló cég eredetileg Weiss és Luntzer névvel kezdte működését, majd az 1910-es években Fürst vette át Luntzer üzletrészét. Ekkor tervezték meg cégjelzésüket, egy nyitott szárnyú pillangót, a két tulajdonos nevének „W és F” monogramjával.

A harmincas évektől virágzott a konfekcióipar Csehszlovákiában, és ez a cégek és termékeik népszerűsítésére készült plakátok nagy számából is kitűnik. Csehszlovákiában Prostějov régióban voltak a legjelentősebb, készruhákat árusító cégek, mint a Nehera, a Rolný, a Prvoděv, a Sbor és a Moravia. A Slovenka főképpen alsóruháival és kötöttáruival uralta a piacot, S. Braun divatáruházában viszont a konfekciótermékeken kívül az alapanyagot – finom angol szövetet – is megvásárolhatták.

A falvakban élő, szlovák identitásához ragaszkodó

**A Nehera divatcég
plakátjai / Posters
of Nehera fashion
company
[1942]**

Fotók: a könyvből

lakosság számára a népi ruházat viselése és a népi hagyományok ápolása egyértelmű és természetes volt, de a ruhatervezők is a népművészet felé fordultak, és a motívumokat forrásként alkalmazták ebben az időben más országokban is. (Megjegyzendő, a harmincas években kezdődött Magyarországon a magyarosruha-mozgalom, amelynek képviselői többek között a népi motívumok beépítését tűzték ki célul a tervezők elé.) A Detva és a Lipa cégek reprezentálják a szlovák népművészeti ipart, támogatták a kisebb manufaktúrákat, szervezték a termékek eladását és a tréningeket, sok hazai és külföldi kiállításon vettek részt. Kölcsönös kapcsolat tartott fenn a Výchvárske družstvo (Kézimunka Egyesület) Skaliciában, Zádruhában és Prágában. A források tanúsága szerint különösen a húszas években mindkét cég rendkívül sikeres volt. A

Detva ruháit főképpen külföldre szállította, vásárlói között Brüsszel, Hamburg, Drezda, Pforzheim, Lausanne, Hága, Oslo, Párizs, London, Barcelona polgárai ugyanúgy lehetőséget kaptak a ruhák megismerésére és vásárlására, mint Fokváros, Rio de Janeiro, Bombay, Tel-Aviv, Dakar és több más város kereskedői. A harmincas évek gazdasági krízise erre az iparra is nyomasztólag hatott, a külföldi kiállítások elmaradtak, ekkor már csak speciális megrendelők számára szállítottak. Megváltoztatták a termékeket, egyszerűsítették a technológiát és a díszítést. Ezekben az években a Detva cég a Škola umeleckých remesiellel (Művészet és Mesterség Iskolával) működött együtt.

A metszetes divatlapok a 18. század végétől terjesztették Európában a francia divatot. A következő században már a német, osztrák, majd a magyar divatképek is megjelentek. A 20. század húszas éveiben a férfitervezők, rajzolók mellé a nők is felsorakoztak, a tehetséges nők munkásságának külön fejezetet szentelt a szerző. Mindközül kiemelkedik a grafikus és tervező Alžbeta Güntherová-Mayerová, aki plakátokat, kicsi reklámgrafikákat, cégek formai megjelenését, sőt kirakatokat is tervezett. Az ő tetszetős plakátjának részlete került a borítóra, de a könyvben a párdarabját is láthatjuk. Munkáikból nem zárhatjuk ki az osztrák kapcsolatot, hiszen ismert, hogy többük számára Bécs volt egyetemi tanulmányaik célpontja. Alžbeta Güntherová-Mayerován kívül Otýlia Ležovičová és Radványi Magda is a bécsi iparművészeti iskolában folytatta tanulmányait, majd Radványi a harmincas években a *Prágai Magyar Hírlap*ban publikálta divatrajzait.

Az öltözködés a kultúra része, egyben a politikai és gazdasági folyamatok mutatója. Szavak nélküli nyelve többnyire tudatosság nélkül ugyan, de kifejezi a személyi szociális és ideológiai háttérét. A divatról szóló beszámolók és az ebben az időszakban készült fotók alapján kijelenthető, hogy Bratislavában és egyéb szlovák városokban a lakosság szociális alapon differenciálódott. Míg vidéken a népviselet volt a meghatározó, a városi ruházat csak a tanultabb vagy módosabb csoportokban fordult elő, így a mesteremberek és kereskedők körében. Bár a lakosság nagy része

**A Slovenka divatcég
plakátjai / Posters
of Slovenka fashion
company
[1930, 1934]**

Fotók: a könyvből

**Radványi Magda: Divat-
rajz / Magda Radványi:
Fashion sketch**
[Prágai Magyar
Hírlap, 1932]

anyagi nehézséggel küzdött, a divatról szóló írások, a korabeli fotók és a szemtanúk elbeszélései mind arról számolnak be, hogy a ruházatkodásnak kiemelkedően fontos szerepet szántak. A minőségi öltözet egy-egy család anyagi jólétének az elsődleges jele, így a ruházatba való befektetés befolyásolta a környezetükben élők, idegenek és ismerősök hozzáállását is, továbbá általa a saját társadalmi csoporttól való elkülönülésre is lehetőség nyílt. A szabók még a kisvárosokban is nagyon fontos szerepet játszottak, nem csak szakmai munkájuk okán, de ők rendelték meg a külföldi divatmagazinokat, így egyben a divat terjesztőivé is váltak. Meg kell említenünk, hogy ekkor hiányoztak Szlovákiában a divatra specializálódott újságok, erről csupán

a napi-, heti- és havilapok mellékleteiből tájékozódhattak az érdeklődők.

A könyv tetszetős, a korhoz tökéletesen illő külsejét Jana Bálik tervezte. A borító színeihez igazodva komponálta meg a feliratokat, a hátlapot, és a fejezetek nyitóoldalát, geometrikus mustráinak ihletői a húszas évek műtárgyai lehettek. A gazdag és sokrétű illusztráció segítségével még azok is tájékozódhatnak a divatról, főképpen pedig a szlovákiai ruhaiparról, akik csak az angol nyelvű összefoglalót olvasták.

TOMPOS LILLA
művészettörténész

(*Slovart, Bratislava, 2011. 240 p.*)

Hírek

■ **Valóság és illúzió** címmel rendezett kiállítást a Zsolnay Örökségkezelő Nonprofit Kft., a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete és a Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft. a Zsolnay Negyed – Pécsi Galéria (m21) kiállítótermében 2013. július 19. és augusztus 18. között. (Pécs, Major u. 21.)

■ **Gombold újra! Közép-Európa 2013.** – Harmadik alkalommal hirdette meg tehetségkutató divatpályázatát a Design Terminál, a magyar kreatív ipar fejlesztéséért felelős állami intézmény, azzal a céllal, hogy felhívja a hazai és nemzetközi befektetők figyelmét a tehetséges alkotókra, és segítse kibontakozásukat. Idén a magyar tervezők mellett meghívták a pályázatra a visegrádi országok: Csehország, Lengyelország és Szlovákia művészeit is, ihletforrásként pedig a közép-európai kultúrkincset jelölték meg. Június 22-én a *Central European Fashion Days* című rendezvény keretében hirdették ki a kortárs öltözképző pályázat eredményét a budai Millenárison. A négy

kategória fődíjasai: Newcomer öltözék kategóriában Csík Orsolya, Newcomer kiegészítő kategóriában Kovács Ágnes, Oldhands öltözék kategóriában a Garam Judit, Kovács Adél és Hajdu Anett alkotta NUBU csoport, Oldhands kiegészítő kategóriában pedig a MASAMOD, vagyis Erdei Ildikó Virág lett a győztes. Tíz különdíjat is kiosztottak.

■ **„Fogadj örökre egy négyzetméter freskót”**- felhívással adománygyűjtő évet indítottak az abaújvári református műemlék templom rejtett freskóinak feltárásáért. Az öt-száz négyzetméter felületű freskó restaurálása több mint százmillió forintba kerül, a százfős gyülekezet ezt saját erőből, még pályázatok segítségével sem tudná finanszírozni, ezért hirdették meg jótékonyági akciójukat.

■ **Design Hét Budapest 2013.** Tizedik alkalommal rendezik meg szeptember 27. és október 6. között a *Design Hetet*, melynek védnöke és fő szponzora a Szellemi Tulaj-

don Nemzeti Hivatala, szakmai partnere a Magyar Formatervezési Tanács és a Design Terminál, szervezője pedig a HIPAvilon Nonprofit Kft. A budapesti Erzsébet téri régi buszpályaudvar épületében, a Design Terminálban és számos más helyszínen zajló eseménysorozatnak Olaszország lesz a díszvendége. Tavaly közel háromszáz együttműködő partner vett részt a rendezvényen és hatvanezren látogatták a programokat.

■ **Szamurajok és gésák** címmel új időszaki kiállítás nyílt 2013. július 18-án az Iparművészeti Múzeum – Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeumban. (Bp. VI., Andrássy út 102.) A japán tematikájú tárlaton több mint négyszáz műtárgy látható: korabeli női viseletet ábrázoló fametszetek, szamurajábrázolások, kardok és díszítmények, a japán kézművesipar remekeinek számító textilmustrák, egy teljes japán menyasszonyi viselet, valamint egy ritkaság: az Ajahito császár uralkodása idején készült, 1820-as dátummal jelzett szamuraj páncélzat is.